

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

Харківське історико-філологічне товариство

Український СВІТ

у наукових парадигмах

Збірник наукових праць

Випуск 7/2020

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

- Маленко О. О., д-р філол. наук, проф. (Харків) (головний редактор)
- Голобородько К. Ю., д-р філол. наук, проф. (Харків)
- Єрмоленко С. Я., д-р філол. наук, проф. (Київ)
- Лисиченко Л. А., д-р філол. наук, проф. (Харків)
- Кравець Л. В., д-р філол. наук, проф. (Київ)
- Новиков А. О., д-р філол. наук, проф. (Глухів)
- Юр'єва К. А., д-р. пед. наук, проф. (Харків)
- Богданова І. Є., канд. філол. наук, доц. (Харків)
- Борисов В. А., канд. філол. наук, доц. (Харків)
- Нестеренко Н. П., канд. пед. наук, доц. (Харків)
- Руденко С. М., канд. філол. наук, доц. (Харків)
- Умрихіна Л. В., канд. філол. наук, доц. (Харків) (заступник головного редактора)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

- Нелюба А. М., д-р філол. наук, проф., Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.
- Степаненко М. І., д-р філол. наук, професор, ректор Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Ухвалила вчена рада українського мовно-літературного факультету
імені Г. Ф. Квітки-Основ'яненка Харківського національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди
(протокол № 4 від 26 жовтня 2020 року)

У 41 Український світ у наукових парадигмах: Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. — Харків : ХІФТ, 2020. — Вип. 7. — 211, [1] с.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3281 від 18.09.2008.

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
вул. Валентинівська, 2, м. Харків, Україна, 61168

УДК 811.161.2'373

Юлія Шевченко

Магістрантка, наук. кер.: д. філол. н., проф. О. О. Маленко
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

АКТУАЛІЗАЦІЯ МІФІЧНИХ І КАЗКОВИХ МОТИВІВ У ПОВІСТІ ОКСАНИ ЗАБУЖКО «КАЗКА ПРО КАЛИНОВУ СОПІЛКУ»

Оксана Забужко — знана українська письменниця, поетеса, науковець і філософ. Її вірші перекладені шістнадцятьма мовами, а повість «Казка про калинову сопілку» і того більше. Оксана Забужко — людина із непересічним характером й образом мислення. Кожен новий твір авторки, що виходить на суд суспільства, викликає неабиякі дискусії. Адже теми, висвітлені у них, стають дедалі гострішими і розкривають нагальні культурні й соціальні проблеми людства.

Одним із найбільш відомих творів О. Забужко є повість «Казка про калинову сопілку» — надзвичайно багатий на барвисту українську лексику, усну народну творчість та світову міфологію. Саме цим обумовлена актуальність нашого дослідження, що присвячене лексико-семантичному виміру казкових і міфічних мотивів у повісті «Казка про калинову сопілку».

На сьогодні існує чимало літературознавчих досліджень повісті «Казка про калинову сопілку» (А. Лісничка, А. Демченко, П. Мацкевич, М. Маслова і т. д.), натомисть лінгвістичних досліджень цієї повісті надзвичайно мало, нам вдалося знайти лише наукову статтю Н. Кудіної «Морфологічні вираження просторових відношень в українській мові (на матеріалі «Казки про калинову сопілку» Оксани Забужко)», і згадки про оригінальність лексики Оксани Забужко у публіцистичній статті «Безкнижна нація — бомба, закладена під майбутнє», що присвяченна 60-річчю авторки.

Спираючись на викладене вище, можемо сказати, що вибрана нами тема є не достатньо розробленою в українському мовознавстві й тому має гарну наукову перспективу. З огляду на це ставимо за мету виявити казкові та міфічні мотиви в повісті «Казка про калинову сопілку» О. Забужко й проаналізувати їхню лексико-семантичну репрезентацію в тексті.

Повість «Казка про калинову сопілку» була написана Оксаною Забужко як спроба пояснити біблійний мотив братовбивства/сестровбивства в його онтологічній сутності. Відповідно, існує паралель, яку провела авторка між сестровбивством у казці та братовбивством у біблійному міфі про Каїна й Авеля.

В основі цього мотиву лежить універсальний біблійний міф про Каїна та Авеля, що викарбуваний на місяці, щоб люди пам'ятали про скоєний злочин братовбивства: *«тату, що то таке на місяці темніється?.. А, — сказав Василь, — то брат брата підняв на вила, два брати було, Каїн і Абель, от Бог їх і поставив угорі над землею, щоб люди бачили й не забували гріха, а ти йди спати. І сіпнуся пильніше придивилася темним патьокам на срібному місячному моді — й справді вгледіла дві невеличкі, мов далеко серед поля, людські постаті, одна трохи над другою, обидві якось чудно розчепірені, і між ними навскоси, тонким просмужком — рівчак, а чи жолобок, — акурат тому горішньому на рівні грудей...»* [Забужко]. Важливо зазначити, під час опису міфу про Каїна та Авеля вживалися лексеми із яскраво вираженою негативною конотацією: *«покарав», «підняв на вила», «болить», «не забули гріха»* [Забужко].

Цей міф дозволяє нам звернутися до ще однієї міфологеми — місяця, адже саме на ньому зображена біблійна притча про «Каїна і Авеля», і саме його авторка

наділяє надзвичайно важливою функцією, відображення емоційного забарвлення тексту. Це відбувається завдяки включенню в оповідь повісті народних повір'їв, пов'язаних із формою місяця: «відомо ж бо, що молодик — то на долю, а недобір — тим він і недобір, що наводить на лихі сні, і в той бік ліпше думок не пускати» [Забужко]. Здавна в народних віруваннях місяць пов'язувався із нечистою силою і вірою споконвічних ворогів українського народу — турків: «Нишком хрестилася й відпльовувалася на вид місячного знаку баба-пупорізка, добачивши в ньому бусурменське тавро або, не при образах святих згадуючи, й слід відомо-чийого кігтя, що на одне виходить: хто ж не знає, кому вклоняється бусурменська віра!» [Забужко]. Також у тексті фігурує повний місяць; саме з ним пов'язано чимало демонологічних міфів українського народу: «Місяць стояв уже високо, світив на повну силу недужним горючим сріблом у синцюватих протінях улоговин» [Забужко]. Як зрозуміло з контексту, саме при повному місяці має відбуватися щось негативне, пов'язане із демонічними силами українського народу.

Окрім цього мотиву, універсального для всіх християнських культур, наскрізно проходять через сюжет твору казкові мотиви, почерпнуті письменницею з українських народних казок (вони представлені в тексті повісті як певні алюзії або ремінісценції). Найвиразніше в «Казці про калинову сопілку» втілений мотив сестринства з української народної казки «Ганна-панна», що представлений образом Ганна-панна (*Вербо яра, відчинися, Ганна-панна йде*) [Забужко].

Загалом, авторка наскрізно проводить через текст повісті дихотомію «добро і зло», що на рівні мотивів має чітку оцінну опозицію: казкові мотиви, зокрема, образ Ганни-панни, реалізують ідею добра, людяності, справедливості, натомість міфічні мотиви, зокрема сюжет Авеля-Каїна, утілюють ідеї зла, жорстокості, людських гріхів.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Забужко Оксана. Казка про калинову сопілку. К: Комора, 2013. 104 с.

УДК 821.161.2.09

Ігор Алексєєв

аспірант, наук. кер.: д. філол. наук, проф. Н. М. Левченко.

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

«БАЛТА» СТЕПАНА РУДАНСЬКОГО В ПОДАННІ МИКОЛИ СИВАЧЕНКА Й СПРИЙМАННІ СУЧАСНИКІВ

Твори й постаті Руданського багато досліджувалися й популяризувалися, але здебільшого під сильним впливом цензури. Який це був вплив за структурою і розподілом у часі — має бути предметом окремого дослідження. Сьогодні ми наблизилися до думки, що велику роль у формуванні суспільної думки щодо цього зіграла самоцензура автора для уникнення покарання. Обґрунтування цього на підставі аналізу повного корпусу віршів, з оприлюдненням п'яти віршів з архіву, які раніше не публікувалися взагалі, було здійснене нами в попередніх публікаціях [Алексєєв 2017, Алексєєв 2020]. Одним із найбільших дослідників

Олена Джура

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ МІФОЛОГЕМ ЯК ЛІНГВОКУЛЬТУРНИХ ОДИНИЦЬ (НА МОВНОМУ МАТЕРІАЛІ РОМАНУ «Тисячолітній Миколай» П. ЗАГРЕБЕЛЬНОГО) 162

Наталя Ісакова

ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКІ ІМЕННИКИ ЯК ВИЯВ МОВОСТИЛЮ (НА МАТЕРІАЛІ ІСТОРИЧНИХ РОМАНІВ) П. ЗАГРЕБЕЛЬНОГО 166

Ольга Коваль

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ НА УРОКАХ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ В 11 КЛАСІ 168

Ольга Колосова

СХІД І ЗАХІД З'ЄДНАЛА ПОЕЗІЯ: ЛІНГВОХУДОЖНІЙ ОБРАЗ ВІЙНИ 170

Олена Кукіна

МОВНИЙ ОБРАЗ ЖІНКИ В ГАЗЕТНОМУ ДИСКУРСІ ЧУГУЇВСЬКИХ ЗМІ 173

Аліна Меделяєва

ХУДОЖНЬО-СМИСЛОВИЙ КОД «ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА» В СТРУКТУРІ КОНЦЕПТУ «КИЇВСЬКА РУСЬ» (НА МАТЕРІАЛІ ІСТОРИЧНИХ РОМАНІВ) П. ЗАГРЕБЕЛЬНОГО 177

Тетяна Ніфантиєва

ФОРМУВАННЯ ОРФОГРАФІЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ В УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМ МОВЛЕННЕВОГО РОЗВИТКУ В 5 КЛАСІ 180

Марина Скидан

ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВТІЛЕННЯ ПРИРОДНОГО ЧАСУ В МОВІ ПРОЗИ М. ВІНГРАНОВСЬКОГО 182

Ярослав Скидан

МОВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ КОНЦЕПТУ *СЛОВО* В ПОЕТИЧНОМУ ТЕКСТІ 184

Вікторія Соприкіна

УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКА ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ В ПСЕВДОНІМІКОНІ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ МИТЦІВ 186

Олена Титаренко

ЕМОТИВНО-ЕКСПРЕСИВНИЙ МОДУС ТЕКСТІВ ОКСАНИ ЗАБУЖКО: ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ РІВЕНЬ ТЕКСТОВОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ 188

Вікторія Усатенко

ЛОГІКО-ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ПАРАМЕТРИ ТЕКСТІВ ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОГО СТИЛЮ 190

Олена Фурат

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ОБРАЗУ ЧОРНОБИЛЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ДОКУМЕНТАЛЬНІЙ ЛІТЕРАТУРІ: ПОСТАНОВКА ЛІНГВІСТИЧНОЇ ПРОБЛЕМИ 193

Тетяна Чернецова

СТИЛІСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НЕОЗНАЧЕНО-ОСОБОВИХ РЕЧЕНЬ У РОМАНІ ВОЛОДИМИРА ЛИСА «СТОЛІТТЯ ЯКОВА» 195

Анна Штефан

ДІАЛЕКТИЧНІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ В РОМАНІ МАРІЇ МАТІОС «СОЛОДКА ДАРУСЯ» 197

Юлія Шевченко

АКТУАЛІЗАЦІЯ МІФІЧНИХ І КАЗКОВИХ МОТИВІВ У ПОВІСТІ ОКСАНИ ЗАБУЖКО «КАЗКА ПРО КАЛИНОВУ СОПІЛКУ» 199